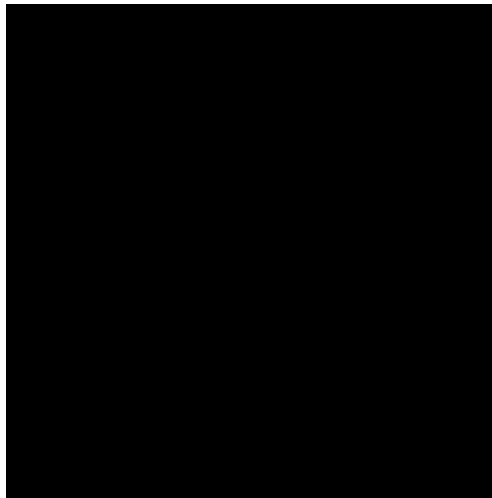


Masarykova univerzita

Filozofická fakulta



RLBcB535 Náboženská konverze: konceptualizace a výzkum

Případová studie výpovědí na „bohoslužbě pro mladé“

Jméno a příjmení: Vítězslav Dostál

UČO: 72569

Obor: Religionistika

Ročník: druhý

Datum: 21. únor 2021

Byl sobotní večer, 22. listopad 2008, venku se právě začalo stmívat. Před cestou na stupínek jsem si naposledy pečlivě projížděl pořadí řečníků, které jsem měl za úkol postupně uvádět a opakoval si, jakým způsobem každého z nich představím. Bylo to tehdy vlastně celé z mojí hlavy – cyklus moderních bohoslužeb určených pro mladé lidi. Tato byla čtvrtá a poslední. Jako student navazujícího magisterského studia informatiky na MUNI jsem měl těsně před státnicemi a věděl jsem, že v novém roce už se budu chtít věnovat jiným věcem, navíc organizovat něco takového ve městě, kde církev měla pouze prázdnou budovu sboru a v podstatě nulovou členskou základnu, nebylo vůbec jednoduché. O to více mi na průběhu akce záleželo. Téma pro tehdejší večer jsem nazval *eXperience*, rozhodl jsem se dát menší prostor pozvanému kazateli a výraznější slovo 4 řečníkům, kteří dostali za úkol vyjádřit se k otázce, proč věří a jaká vlastně byla jejich životní cesta.

Prvním na řadě byl finanční poradce ‚R‘, třicátník, který se k víře dostal relativně nedávno, přičemž celá akce se konala den po jeho křtu. Všichni ostatní byli zhruba o 10 let mladší: konzervatorista ‚Š‘, jehož matka vstoupila do církve, když byl ještě malý; mladá žena ‚I‘, která v církvi vyrůstala a patřila do významného rodinného klanu (jak už to v malých protestantských církvích bývá) a posledním mluvčím jsem byl já sám (‚V‘), rovněž vyrůstající v křesťanském prostředí. Řečníků mělo být původně pět, nicméně jeden (dopravní inženýr, 38 let) pozvání odmítl s tím, že kdyby nám sdělil, co mu Bůh ukázal, nikdo z nás by to neunesl! Když se ohlédnu zpět, byl to vlastně celkem zajímavý vzorek mladé populace.

Jsem si plně vědom, že to, o čem jsem začal psát, není žádný pečlivě promyšlený (a už vůbec ne prvoplánový) vědecký experiment, nýbrž také určitá forma vzpomínky – zkušenosti – *experience*. A jako taková je pochopitelně ovlivněna mou pamětí a časovým odstupem, obdobně jako jsou jednotlivé příběhy obrácení poplatné místu, času a prostředí, kde zaznívají. Ovšem ne každý student informatiky začne po 10 letech studovat religionistiku, ne každý student religionistiky má zkušenost *dekonverze* a ne vždycky je tu možnost zajít do firemního archivu a vytáhnout DVD se záznamem celé akce, vložit jej do přehrávače a vrátit se 12 let v čase. Proto se domnívám, že položit si při sledování záznamu bohoslužby výzkumné otázky může být přínosné, ačkoliv je zřejmé, že má analýza není a ani nemůže být zcela objektivní, což platí dvojnásob v případě rozboru mého mladšího já. V rámci určité snahy o odosobnění alespoň budu o sobě samém mluvit ve třetí osobě.

Sebevylepšení

Ve výpovědích o obrácení obvykle bývá reflektován nějaký typ chování, na kterém se dá ilustrovat změna (*self-enhancement*). Tento jev, ačkoliv sám o sobě stěží mohl nevyhnutelně vést ke konverzi, činí událost přesvědčivější a zajímavější.¹ Při procházení jednotlivých výpovědí se tedy nejprve zaměřím na to, zda je nějaká událost sebevylepšení uvnitř spleťových narativů přítomna. Následně se pokusím ověřit, zda zakomponování této události bylo nezbytné.

R	„žil jsem svým nezávazným životem“, byly pro mě důležité: (a) peníze jako prostředek k získání domu, auta, hezké ženy, vlivu, moci; (b) náhodný sex na pravidelných firemních akcích
---	--

¹ Jakub Cigán, „Náboženská konverzia ako kolektívne rozpomínanie“, *Sociální studia* 10/2, 2013, 72.

Š	„je tam [na internátě] pití, lehčí drogy, oslavy, večírky... furt se slavilo, furt se pilo“, „byl jsem tam úplně na mol“
V	„potřeboval jsem jí [první lásce] to nějak vysvětlit, čemu vlastně věříme, dneska to vidím jako naprosto ujetý nápad, ale v té době, v té upřímné víře se chce člověk sdílet o to, co sám vidí jako dobré“, „dokonce jsem jí vysvětloval rozdíl mezi infralapsarianismem a supralapsarianismem“
I	„sice mám hluboké přátelství s lidmi ve sboru, ale povrchové s těmi mimo“, „už mi bylo jedno, jestli s nimi budu mluvit o Bohu“

Zatímco příběh konvertity ,R' přicházejícího do skupiny zvenčí tematizuje nezávazný (a také nevázaný) život, který předcházela jeho čerstvému křtu, zbývající trojice se orientuje na konfliktní situace, které jsou důsledkem jejich náboženské jinakosti, neboť celý jejich život je protkáno kontaktem s církví. V případě ,Š' jsou to večírky v době jeho studia na střední škole, kterých se sice rozhodl nadále účastnit, ale bez dalšího pití alkoholu. ,V' sice také popisuje prostředí na kolejích, avšak z jeho prezentace vysvítá, že se do předkládaného životního stylu aktivně nezapojoval. Místo toho (paradoxně) kritizuje okamžiky, kdy evangelizoval (svou první lásku) a své chování vnímá negativně: „naučila mě... pochopit svět těch druhých lidí a snažit se netlačit svoje myšlenky“. Žena ,I' se také vyjadřuje k evangelizaci a jako problém vnímá povrchní vztahy s lidmi mimo církev, což však pozoruhodně hned v další větě definuje jako nezáměr o evangelizaci či lhostejnost k životu druhého.

V případě ,R' jsme svědky promyšlené výpovědi zkušeného řečníka, jejíž osnovu má v ruce na malém papíře. Nemluví pouze o pocitu prázdnoty, který jej nasměroval na Boha, ale barvitě líčí ranní probuzení vedle neznámých (a většinou vdaných) žen. U zbývajících tří můžeme nahlédnout, že v okamžiku, kdy jsou vystaveni prvnímu svědectví, mají vnitřní potřebu se ,R' nějakým způsobem vyrovnat a dodržet nepsaná pravidla o tom, jak má svědectví vypadat. ,V' v úvodu explicitně uvádí, že jeho život není „bombastickou řadou událostí“ a ,I' se obdobně vyjadřuje, že „to [cílená retrospekce] bude pro ni těžké“ a užije pojem „bombastický“ úplně stejně jako ,V', tj. rozumí jí významnou změnu v životě člověka. Je zřejmé, že abstinence od alkoholu, ochota více naslouchat druhým i ochota všimnout si více lidí mimo vlastní církevní příhrádku nepatří mezi klíčové momenty, které jednotlivce udržely uvnitř církve. Jedná se spíše o spirituální lekce, které dotyční obdrželi. Jejich narace možná více vypovídají o představě, jak má vypadat křesťanská zkušenost, než o reálných důvodech, které vedly k jejich setrvání ve víře.

Kompozice jako reakce

Vzhledem k tomu, že jednotlivé řádky v tabulce odrážejí skutečné pořadí proslovů, nabízí se přímo otázka, do jaké míry pozdější výpovědi reflektovaly to, co již zaznělo. Může zkušenost jednoho člověka být snadno inkorporována do příběhu toho dalšího, anebo je patrné, že každý se pokouší o co nejvěrnější zachycení vlastní reality? V případě první varianty můžeme být na stopě ritualizovanému chování a specifické bohoslužebné formy,² jejíž nevyřčená pravidla všichni jaksí tuší.

² Tamtéž, 77.

R	1) „jednou jsem kleknul a zřetelně jsem ucítil boží dotek“, „rozbřečel jsem se a vnímal jsem, že nechci nic jiného než Pána Boha“ 2) Peníze a večírky (sex, lehké drogy)
Š	1) „jak říkal ‚R‘, vnitřní hlas“, „něco mě nutilo si kleknout“ 2) Večírky (alkohol, lehké drogy) 3) Internát, šikana ve škole
V	2) Lehké drogy 3) Události na koleji 4) První láska 5) Chybné pojetí evangelizace
I	3) Aktivity ve škole neslučující se s vírou 4) Zamilování se („Pán Bůh chtěl, abych se vzdala člověka“ – explicitní srovnání se vzdáním se věcí u ‚R‘) 5) Nezáměr o evangelizaci

Jistě nepřekvapí, že u mladých lidí budou primárně akcentována témata jako jsou večírky, alkohol a drogy, škola či první vztahy, paradoxně se však jedná o věci sekulární charakteru, které běžně tematizují i lidé nevěřící. Ačkoliv životy přítomných (podle mi dostupných informací) byly vzájemně velmi odlišné, jejich výpovědi v zásadě vytvořily unisono. Kde osobní schopnost zdůvodnit svoji víru selhávala, tam zkušenosti ostatních poskytly určitý *framework*, na kterém bylo možné postavit zkušenost vlastní. To se dá elegantně ilustrovat u ‚Š‘, který v návaznosti na pokleknutí u ‚R‘ konstatuje „to už vám nepopíšu, to je něco nepředatelného.“

Kérygma

Pokud přistoupíme k jednotlivým svědectvím jako ke společné zkušenosti – rituálu, který dokáže společenství stmelovat, mělo by být možné identifikovat momenty, kdy se řečník přestane věnovat retrospekci (či introspekci) a začne posluchače aktivně nabádat k určitému typu chování. Někdy se může jednat o explicitní výzvu, jindy o konstatování vlastního stavu, který má spoluvěřící pozvat na stejnou (a tedy sdílenou) cestu životem.

R	„druhá výzva je pro ty, kteří možná nejste křesťané: až uslyšíte v pokoji vnitřní hlas“
Š	„to je ta moje zkušenost, kterou prožívám dennodenně“, „ať su jakýkoliv, každý týden dělám kixy, Ježíš stojí při mně“
V	„Boží postoj k nám je, že když jsi ztracený, tak se podívej, nalezněš mě, vždy zas a zase“
I	„měli jste někdy možnost vidět změnu člověka, prožít období s člověkem, který Boha nezná“, „nedávno jsem byla na křtu toho člověka“

Závěrem

Tato krátká případová studie se nesnaží být ucelenou analýzou výpovědí. Jsem si také vědom mnoha zjednodušení, kterých jsem se na omezeném prostoru dopustil. Přesto jsem se na názorných narativních ukázkách pokusil ověřit, že sebevylepšení je nedílnou součástí každého příběhu konverze, přičemž často jsou uváděny takové detaily, které činí celou zkušenost zajímavější a pravděpodobnější. Rovněž jsem ilustroval, že ve výpovědích nejde o reálnou historii, nýbrž o historii konstruovanou, při jejíž stavbě naleznou své místo také vyprávění ostatních. Tím se z přednášení svědectví stává rituál, který pomáhá budovat společenství. Aktéři také nezřídka představí publiku konkrétní poselství, která je společenstvím sdílena.

Pramen

rw::eXperience [záznam bohoslužby na DVD], režie Vítězslav Dostál, Kroměříž: OrangeLINE 2009, vydáno vlastním nákladem.

Literatura

Cigán, Jakub, „Náboženská konverzia ako kolektívne rozpomínanie“, *Sociální studia* 10/2, 2013, 63-83.

Veľmi dobre napísaná esej. Je to skutočne esej, pretože mnoho esejí sa viac podobá na seminárnu prácu. Asi je to disciplína, ktorú študentky a študenti robia častejšie. Veľmi dobrý nápad, nájsť DVD so záznamom a analyzovať obsah je úplne ideálne. Mám len niekoľko drobných poznámok: 1) v texte sa mohlo objaviť viac odbornej literatúry, o ktorú by ste sa opreli, 2) možno by bolo dobré zamerať sa na jeden úzky aspekt a ten analyzovať, teda ešte v rámci záznamu si vybrať jeden aspekt, napr. self-enhancement. Ale ako som písal vyššie, veľmi dobre napísaná esej, čo nie je dané len tým, že ste očividne mali o čom písať a s terénom, ktorý spracovávate ste dôverne zoznámení.